SIAŬBIT The SOWER

Vialika-Litoŭski (Biełaruski) dvumiesiačnik

The Great-Litvanian (Whiteruthenian) bimonthly

Authorized as Second Class Mail, Post Office Department, New York, U.S.A.

Časapis Katalicka-Hramadzki

1963, Sakavik-Krasavik Nr. 31 (h. 6) March-April 1963

Radujmasia, chryscijanie,
Z Chrystusa
[Zumieršychpaŭstańnie
Daravała nam zbaŭleńnie
Alleluja, Alleluja, Alleluja!

Chryste, praz z hrobu paŭstańnie,
Daj nam hrachoŭ daravańnie,
Viečnaje dušam zbaŭleńnie
Alleluja, Alleluja, Alleluja!

ZNAHODY HADAŬŠČYNY ZUMIORŠYCHPAŬSTAŃNIA JEZUSA CHRYSTUSA USIM ČYTAČOM PIERASYŁAJU PAŽADAŃNIA

VIASIOŁAHA ALLELUJA!

AB ZUMIERŠYCHPAŪSTAŃNIU

Čamu vy šukajecie žyvoha miž pamieršymi? Niama Jaho tut, Jon Zumieršychpaūstaū. Łuk. 24, 5-6. Najbolšy cud ździeiū Jezus svaim Zumieršychpaūstańniem. Dyk u pieršych pačatkach chryścijanstva, vorahi Chrystusa i chryscijanstva najmacniej vystupali suproć hetaha cudu. Ale ciažka było hety dokaz źbić, bo stalisia śviedkami nia tolki Chrystusovyja pryjacieli, ale i jahonyja praciūniki — vorahi.

Dziela taho prypomnim: Jakija zakidy rabili suproć Zamieršychpaūstańnia Chrystusa i jak baranili hetaha cudu Apostoły i druhija vierniki Zbaviciela.

a) Vorahi kazali, što Chrystus nie pamier na kryžu. Tolki byū samleūsy i takim Jaho pałažyli u hrobie. — Suprać taho zakidu chryścijanie adkazyvali. Kali razam ukryžavanym razbojnikam łamali na halonkach kości, kab ich praz heta dabić, Jezusu nie łamali halonkaū. Čamu? Bo vidzieli, što Jezus užo nia žyū. Kali šv. Jozef z Arymatei i Nikodem prasili Piłata, kab dazvoliū pachavać Jezusa, Piłat vysłaū Longina, kab jon ścvierdziū śmierć Jezusa. Longin dzidaj prabiū bok, z katoraha vyciekła kroū i vada. Heta aznaka, što Jezus užo nia žyū. Jon Piłatu danios, što užo nia žyvie. b) Pachoviny rabili pryjacieli Jezusa. Ciž-by jany pakłali-b u hrob, kab zaūvažyli iskierku žyćcia u Jezusa? Napeūna nie. Rabili-b usie mahčymaści ačucić dy adlačyć. Tymčasam, hetaha nia było. Abmyli i, pavodle zvyčaju, abvinuli u pałatno i pałažyli u hrobie. c) Faryzei, prypomniūšy, što Jezus abiecaū Zumieršychpaūstać, pašli da Piłata, razkazali jamu ab hetym, dy kab Apostoły nie pieraniasli u inšaje miejsca, dy nie skazali, što adžyū, prasili Piłata zaūnieraū, kab jany pilnavali hrobu praz 3 dni. Atrymali na dźvie zmieny. Kali pryviali žaūnieraū da hrobu, ahledzili z Jezusam hrob, pryvalili vialiki kamień i pryłažyli piečatku. Takaja strаž i piečatka abaviazyvali pad karaj śmierci. Z hetaha było vidać, što zabiezpiečeńnie było vialikaje i što Jezus nia žyū.

Čas Zumieršychpaūstańnia. U try dni Zumieršychpaūstanu. Pavodle daūniejšaha palestynskaha času čaść dnia ličyłasia za dzień. Kaniec piatnicy i pačatak niadzieli ličyłasia za 2 dni, a subota 3-ci. Zumieršychpaūstańnie nastupiło u niadzielu prad uschodam sonca. Straž, paśla trasieńnia ziamli, kali pabačyła, što u hrobie Jezusa nia było cieła paviadamili tych, katoryja ich pastavili. Judejskaja religijnaja ułada, dała im zapłatu i nahavaryvała, kab nie kazali, jak było. Vučać ich łhać. „Kažycie, što my zasnuli, a u hetym časie Jezusavyja vučni ukrali Jezusa cieła i niejdzia u inšym miescy pachavali.

Tak havaryć Piłatu nie mahli, bo ich čakała śmierć. Kazali jamu praŭdu, jak stałasia. Ludziam spačatku kazali tak, jak ich navučyli. Ale jak prykazka kaža: „Kali chto łže, musić dobra kancy chavać". Pry hetym łhańniu nia dobra byli kancy schavanyja. Vučni adrazu ich machlerstva vykryli. Kali spali nie mahli vidzieć, chto Jezusa cieła zabraŭ. Vy spali na stražy? Za heta vy musili-b być pakaranyja śmierciaj, a vy zusim nie pakaranyja. Značyć vy machlujecie, vy tak svajej uładzie nie kazali. Ale i sumleńnie ich mučyła. Nie mahli pazbycca uražańnia, jakoje mieli u chvilinie Zumieršychpaŭstańnia, kali ziamla zatresłasia, a jany iz strachu papadali, bačyli ad hrobu kamień advalany i uvidzieli, što Cieła Jezusa užo nia było u hrobie. Končyłasia tym, što stalisia chryscijanami i śviedkami Zumieršychpaŭstańnia Zbaviciela.

Niekataryja kazali: „Tym, katoryja mocna miłavali Jezusa, ukazyvaŭsia jak miraž vozieraŭ na pustyni, kali im niechapała vady". Miž miražami, a Jezusam — była vialikaja roznica. Miraž usim ukazyvajecca u taki sam sposab. A Pan Jezus praz 40 dnioŭ ukazyvaŭsia roznymi sposobami. Dvum vučniam u darozie do Emaus, jak padarožny. Paznali Jaho pry łamańniu chleba, śv. Magdalenie, jak aharodnik, Apostołam takim samym, jakoha vidzieli praz 3 hady pierad śmierciaj, tolki z 5-ma ranami, jeŭ ź imi, pakazyvaŭ śv. Tamašu ranu boku, a pry Unieba Uŝeściu až da 500 svaim viernikam. Hetyja fakty byli dastatačnymi usim Jahovym viernikam. Jany pavinny być dastatačnymi i nam.

Jakaja-ž dla nas vypłyvaje navuka? Treba prypomnić, što Zbaviciel, jak hałava załožanaj Ekklezii, Zumieršychpaŭstaŭ. Kali hałava adžyła, to i čaściny taho mistyčnaha cieła my pry kancu śvietu majem adžyć. Jašče dla nas Zumieršychpaŭstańnie paćvierdziŭ svaju navuku u zumieršychpaŭstańnie pry kancu śvietu usich ludziej. Cieła Chrystusa było chvalebnaje, pa zumieršychpaŭstańniu i cieła jahonych vybranych viernikaŭ maje padobnym być da Jahonaha cieła, a adkinianych padobnaje da tych, kamu słužyli na ziamli.

Dyk kali chočem być padobnymi da Zbaviciela zachoŭvajma Jahonuju navuku, vypaŭniajma Jahonyja nakazy. U ciažkich chvilinach zvaročyvajmasia da Jaho, Jahonaj Matki i Jahonych pryjacielaŭ padmohi. Nam-ža abiacaŭ, što tolki budziecie prasić u Imia Majo, dam vam.

AB UTAJMOVAŃNIU (UMARTVIEŃNIU)

Jak štohod, u Vialikim Poście. Ekklezija prypaminaje ludziam ab utajmavańniu. U hetym hodzie chaču prypomnić: 1) **Na čym palehaje utajmavańnie? 2) I jak jano nam patrebnaje!**

Kali-b čałaviek nie zhrašyŭ, jahonaje cieło zdalniejšaje było-b vykonyvać toje, čaho ad jaho vymahaja duša. Ale ciapier: „Cieło našaje skažonaje abciažaje dušu (Kn. Mudr. IX, 15). Staŭlaje jano supraciŭ u šmatlikich rečach, katoryja duša chacieła-b i mahła-b ździejničać. Padobna naravistamu kaniu, katory vialikuju darohu musiŭby pierabiehčy. A jon časta pakłypajecca, mučycca, upirejecca, a naapošku, kali nam najchutčej patreba dajšci, kładziecca. Heta naležnaja kara čałavieku. Nia słuchaŭ jon svajho Stvaryciela, dziela taho spraviadlivym vyrakam Božym, jahonaje ułasnaje cieła — jamu niepasłušnaje. Ź im musić zmahacca. Teologi, a miž imi i česci hodny Beda, utrymlivajuć: čałaviek praz hrech byŭ pazbaŭleny daroŭ łaski, a i u naturalnych daroch panios vialikuju stratu. Nia tolki ady straciŭ piervotnuju spraviadlivaść i dary nadpryrodnyja da jaje pryviazanyja, ale tak-ža dary naturalnyja praz toje u im zmaleli. Intalekt jaho pakryła ciomnaja pavałoka, vola asłabła, paciah da dobraha zvolniŭsia, a achvota da złoha nabrała mocy, pamiać straciła piarvotnuju žyvaść, ujaŭleńnie stałasia tak niespakojnym i razstrojańniu padatnym, što ledź karotkuju malitvu z uvahaj patrapić adhavaryć. Dumki jaho razłaziacca u roznyja staronki. Bo zmysły stracili svaje dobryja prykmiety, cieło padparadkavałasia tysiačnym papsućciam i złym pachiłam. Nakaniec cely tak papsuŭsia i admianiŭsia, što piarviej jamu było lohkim, stałasia niemahčymym. Prad hrecham čałaviek bolej miłavaŭ Boha jak siabie; pa hrechu bolej siabie lubić jak Boha, abo tolki lubić siabie, svaju vypaŭniaje volu, ułasnyja zaspakoivajeć achvoty, dahadžaje svaim pachućciam, chaciab jany byli i u supiarečnaści z rozumam, z Božymi nakazami.

Aprača taho, chacia chryst (chrost) ačyściŭ nas z pieršarodnaha hrechu, jaki ściahnuŭ usio toje złoje, ale niastrymaŭ buntujučychsia suproć rozumu i Bohu pačućciaŭ, jakija praz teologaŭ nazyvajucca “Stychijaj hrechu”. Spraviadlivy prysud i, hodnaje padzivu, razparadžeńnie Stvaryciela ździeiła tak, kab zatrymali jak karu i utajmovańnie našaj pychi. Pradumavali našu słabaść i drachłaść dy upakaralisia prad Im. Boh, tvoračy čałavieka, uzvysiŭ i akružyŭ hodnaściaj, ucharašyŭ i pryazdabiŭ darami i łaskami nieba, ale čałaviek, nieznajučy ich cany, staŭsia niaŭdziačnym, zasłužyŭ na adniaćcie

jamu daroŭ. Kali padpadaje tym-ža pachiłaściam i pažadańniam, jakija majuć biezrazumnyja žyvioły, staŭsia padobny im. Tak ady Stvaryciel panižyŭ čałavieka, kab jon zastanaŭlaŭsia nad saboj i niaŭzrastaŭ u pychu. Rečaisna, kalib my siabie dobra znali, uhledzilib, što nia majem z čaho uzvyšacca, ale treba upakaracca.

Złyja pažadańni i niahodnyja pachiły našaha cieła, staŭlajuć nam najbolšyja pieraškody pry pastupańniu u cnocie. Dziela čaho havorycca, što našaje cieło jość našym voraham. Z jaho rodziacca usie spakusy i hrachi: “Skul svarki i bitki miž vami? Ci-ž nie z vašych prahnaściaŭ, jakija vajujuć u vašym ciele” (Jak. IV, 1). Pačućciovaść schilnaści i siabielubaści jość pryčynaj usialakich unutranych niedachopaŭ, usiakich hrachoŭ, błudaŭ dy niedaskanalnaściaŭ. Staražytnyja filozafy, pryrodnym tolki rozumam asviečany, hetak sama utrymlivali. — Pavodle Arystotelesa — usia ciaškaść u nabyvańniu cnoty palehajecca na umiarkavańniu radaści i smutku, a Epiktet vyskazaŭ usiu mudraść u tych dvuch słovach: “Ciarpi i budź ustrymany”. U samaj rečy cnota zaležyć na tym, kab znosić mužna ciarpieńni, smutki i umiažovanaści razumnych uciechaŭ. Ab čym možam pierakanacca štodziennym dasviedčańniem. Hrech ady rodzicca stul, što chočam uchilicca ad niejkaj prykraści abo smutku, abo žadajem pryjemnaści abo vyhady, jakoj niaŭmiejem vyračysia. Adny hrešać, prahnučy bahactva, pavahi abo zmysłovych roskašaŭ; druhija iz strachu ciažkaściaŭ, jakija musilib piranieści, vypaŭniajučy Božyja i Ekklezijalnyja prykazańnia. Inšyja u ciažkaści lubieńnia vorahaŭ, zachovańniu pastoŭ, spaviadańniu tajemnych i ustydnych hrachoŭ. Usie ady pryviny pachodziać z tych dvuch žyrołaŭ, a navat nia tolki bolšych hrachoŭ, ale i usich małych błudaŭ, u jakija upadajem na darozie duchoŭnaha postupu. Stul lohka paniać, što utajmovańnia hruntujecca na uparadkavańniu našych pachiłaŭ, heta jość na ustrymańniu ad złych chacieńniaŭ i samalubaści. Śviaty Heronim, robiačy uvahi pry słovach Zbavicielavych: “Kali chto choča za mnoj iści, chaj vyprycca samoha siabie, a voźmie svoj štodzienny kryž i chaj idzie za Mnoj” (Łuk. IX, 23), kaža, što toj vypirajecca siabie i nosić svoj kryž, chto z raspuśnika stajecca čystym, z marnatraŭnika — umiarkavanym i aščadnym, z skupoha — achviarnym, z bajaźlivaha i słaboha mocnym i advažnym, bo vyračysia siabie značyć zusim pieramianicca. — Ale Zbavicielavyja słovy vyrazna nakazavajuć nam utajmovańnie, kali kaža: “Chaj sam siabie vyprycca”, a paślej dadaje: “i chaj idzie za mnoj”. Heta jość: što kali piarviej nia vyprycca

siabie; kali nia vyračycca svajej voli, kali niaustrymaje svaich niadobrych pažadańniaŭ — napatkaje tysiačy ciažkaściaŭ i pieraškodaŭ, katoryja pieraškadžajuć iści za Chrystusam. Pierš-najpierš musić prałažyć sabie darohu utajmovańniem, na jakoje Pan Jezus uskazavaje, jak na padstavu nia tolki daskanałaści, ale całaha chryscijanskaha žyćcia. Heta jość kryž, katory zaŭsiody majem niaści: "Utajmovańnie značyć — nasić u našym ciele kryž, kab žyćcio Jezusa było akazana u našym ciele" (Kor. 2 IV, 10). "Zmahańniem jość całaviečaje žyćcio na ziamli" (Joob VIII, 1). "Bo cieło, jak kaža św. Paul, vystupaje suproć ducha, a duch suproć cieła" (Gal. V. 17). Voś ad hetaha paŭstaje biezpierapynnaje zmahańnie, jakoje viadziom sami z saboj. a chto patrapić najlapiej pieramahčy cieło i złyja pachiły, toj budzie najlepšym z žaŭnieraŭ Chrystusa. Św. Gregory i św. Ambrožy utrymlivajuć, što na tym palahaje praŭdzivaja mužnaść Božych słuhaŭ. Siła cieła ničoha tut nie značyć. Tolki idzie ab mužnaści, jakaja pieramoža cieło, padabje schilnaści, pahordzić raskošami dačasnaha žyćcia i ciarpliva pieranosić ciažkaści pracy. Ciažej jość, dadajuć jany, prykazyvać i kiravać saboj, jak druhimi: "Lepšy jość ciarplivy, jak mocny muž, kaža Mudrec, a katory panuje nad svaim sercam, jak toj što zdabyvaje miesty" (Pryp. XVI, 32). Jak dokaz hetaha św. Ambrožy kaža, što našyja złyja pachiły dla nas daloka bolšymi vorahami ad inšych. Dziela taho dadaje: "Jozef Egipski bolej akružyŭsia chvałaj, kali pieramoh samoha siabie i spraciviŭsia žadańniu Putyfary, jak kali kiravaŭ całym Egiptam. Św. Joannes Załatavusny takohaž pahladu. Utrymlivaje, što David bolšuju zdabyŭ piramohu, kali prabačyŭ Saulu, katory byŭ u jaho rukach i moh jaho zabić, jak kali pieramoh Goljata. Deviza toj pieramohi nia tolki u ziamnoj, ale i u niabiosnaj Jerozolimie pakazałasia. Nia tolki Jerozolimskija dočki vyšli na ustreču jamu, vyśpievajučy chvału jamu, jak heta było pa piramozie Goljata, ale i usie chory aniołaŭ, katoryja z vyššyni nieba ciešylisia, padziŭlajučy cnotu i mužnaść jaho.

X. A. R.

Z HISTORYI EKKLEZII (praciah)

II.

Vypaŭnieńnie času.

Kali prysła poŭnaść času, śviet zrazumieŭ, jak nikoli, reformu i vyzvaleńnie. U Judejcaŭ i pahanaŭ panavała niaviernaść, lubiežnaść i psućcio. Ale jak u vadnych, tak u druhich, paznajecca upadak. I jany pačynajuć padnosicca.

1. Pahanizm.

Bolej pryhožyja vakolicy kruhom Siaredziziemnaha mora i tvaryli znany śviet, byli złučanyja u Romanskaj imperyi; da 100 miljonaŭ žycharoŭ. Dalejšaja expansyja była niemahčymaja. Romanskaja imperyja utrymlivałasia chrabrym romanskim narodam. Roma była nia toiki centram uradu, ale i centram vajskovych siłaŭ. Respublika isnavała tolki z nazovu. Užo Oktavijan kazaŭ, što hranicy imperyi nia mohuć dalej pašyracca. Imperatar byŭ i kiraŭnikom usiaho vojska, katoraha było až da 340.000 žaŭnieraŭ; premjer Sanatu nia mieŭ pavahi, bo imperatar byŭ cenzaram, trybunam nadśledčyny, hałavoj religii u dzieržavie; jon ady byŭ manarcham nad usimi siłami i mieŭ nieahraničanuju uładu. Narod byŭ zadavolany, kali mieŭ "chleba i hulniaŭ"; znatnyja, kali zachacieli, byli u pašanie. Niezadaŭha razpačaŭsia ahidły dyspatyzm, katory byŭ źviazany i padburany praz žančynaŭ, raspusnicaŭ, špijonaŭ i danoščykaŭ pirachodziŭ u tyraniju.

U apošnich časach Respublika stajecca vielmi bahataj i luxusovaj z povadu zdabyćcia u druhich. August pabudavaŭ na placu "Campo du Marco" budyninu, katoraja adkidała u cień miesta na 7-mi uzhorkach. Chvaliŭsia, što nasoŭ miesta iz cehły, a astaŭlaje miesta z marmuru.

Kala Tybru prabyvali usie narody; uvieś znany śviet byŭ reprezentavany. Roma, pavodle słoŭ Juvenala, movaj i zvykami źmianiałasia u greckaje miesta, a Tibr źmianiŭsia u syryjskaje Oronto. Žychary byli sapsutyja religijna i moralna.

Pieršaje abjaŭleńnie prybyło da pahancaŭ praz Judejcaŭ. Ludzki rozum patrebavaŭ paznańnia Boha. Kali ab praŭdzivym Bohu zabylisia, lik bahoŭ pabolšyŭsia. Addavali česć siłam natury; zorkam, ziamli, źviarynie a navat abrazom, figuram biaz žyćcia. Mitalogija greckaja i romanskaja nia vyskazyvali brydaty mukam i złačynstvam tych bahoŭ. Ich nia tryvožyła, što pavaha bahoŭ, kryminalnyja varožby Olimpijskija. Ale z druhoj starany byli biazsilnyja zrefarmavać pahanskuju religiju. U niapeŭnašci i pahladach na žyćcio, filozafy prychodzili da paznańnia pieršauradnych metafizyčnych. Ahladalisia na prykryja vyniki advažnaha Seneki i jahonych nastupnikaŭ. Byłaja religija niezadavalivałasia i heta niedastatkavaść papichała šukać novaj religii, najbolej toj z uschodu. Kult nieznanaha Boha padnosiŭsia. Pahanski kult u sapsutym narodzie da imperatara, imperatrycy upadaŭ.

U tym časie paznańnie praŭdzivaha Boha i maralnaści upali vielmi nizka. U siemjach razpaŭsiudziŭsia zvyčaj 3-ch dziaciej. Vydana prava suprać cužałostva. Dion Cassius najšoŭ bolej 3.000 siemjaŭ u sudzie z hetaj nahody. Suženstva redka tryvała až da śmierci. Jakijaž hłaŭnyja pryčyny niemaralnaści? a) Niavolnictva, katoryja addavali mužčynaŭ i žančynaŭ pad kaprys ich ułaśnikaŭ; b) literatura psuła usie hałovy i usie sercy; c) **niemaralnyja teatry**; d) **tancy z mimikaj** znajchodzili u reprezentacyi najbolej aklaskaŭ i bolšyja nadharody. Za protest Ovid byŭ zysłany. Imperatar, senat, žančyny i dzieci pryhladalisia i słuchali skandalnaj niačystaty. Grecyja paŭsiudna była niemoralnaja. Blizl usie paety, imperatar i filozofy składali achviary hetamu ideału.

Ź niemoralnaściaj panavała lutaść. Pavodle Arystotela niavolnictva jość patrebaj natury. U Attice znajchodziłasia 20.000 volnych, a 400.000 niavolnikaŭ. U Karyncie 460.000 niavolnikaŭ. U Romie, Skaŭrosie 4.000 u mieście, a druhija paza miestam. Bolej bahatyja mieli ad 10.000 da 20.000 niavolnikaŭ. Staražytnyja pravy karali za zabiććie vała, ale ź niavolnikam možna było ułaśniku rabić, što chacieŭ. Cato, prykład romanskaj cnoty, byŭ taki luty da svaich niavolnikaŭ, što adzin paviesiŭsia. Nakazaŭ kinuć pad dźviery staroha, kab utrymać niazhodu miž niavolnikami, kab nia zbuntavalisia. Viadučy usich niavolnikaŭ na śmierć, pravadyr byŭ zabity. Paśla śmierci Pedaniusa Secundusa za Nerana, vyviali pierad trybunał i kaznili 400 niavolnikaŭ za toje, što nie pieraškodzili jaho zabić. U časie vielikaj cyvilizacyi achviary ź ludziej adbyvalisia u Romanaŭ i Grekaŭ. Seneka u tej epoce nia byŭ mieniaj lutym.

2. **U Judejcaŭ.** — U hetaj epoce nia było lapiej. I jany byli upaŭšy vielmi nizka. Ab čym śviatoje Pismo nam padaje. Starožytnaja tradycyja była zachavana, ale u praktyce žyćcio było zusim inšaje. Daktary i śviatary ašukavali taŭpu. Saducei zhubili upłyŭ epikuryjskaj filizafii. Jany navučali, što Boh stvaryŭ śviet, ale ciapier nia interesujecca śvietam. Jany adkidali niaśmiarotnaść dušy i z umieršych paŭstańnie. Faryzei trymalisia vonkavaha prava i šmatlikich praktykaŭ. Malitvy hałosnyja, na vulicach i šyrokich ubrańniaŭ — heta aznaki faryzejskija. Unutry sapsutyja "hroby pabielanyja". Nakładali ciažkija abaviazki na druhich, a sami vypaŭniali tolki navonki. Heta hypokryty i ašukancy, psuli narod.

3. **Pryhatavańnia i pieraškody Chryścijanizmu.**

Usie čakali Mesyja, ale z nadziejaj, što utvoryč vialikuju materjalistyčnuju dziaržavu. Tłumačyli prarokaŭ vielmi literalna. Jeru-

zalem budzie hłaŭnym miestam; usie buduć znosić zołata i siarabro. Judejcy buduć bahatyja i u chvale. Syny čužyncaŭ adbudujuć mur i ich karać buduć judejskija słuhi. Adnaho Judejca 10 inšych za jadu i adziežu buduć absłuhivać i buduć kazać: "My idziom z vami, bo paznali, što Boh jość z vami".

Usie abiecańni, pavodle Judejcaŭ, literalna vypaŭnilisia. Heta nadzieja praniknuła hłyboka. I Philon, platonik, pisaŭ: "Budzie vajna nie frantavaja, a z dobraj apieki Božaj. Navat tady, kali niepryjaciel budzie macniejšy, bo 5 Judejcaŭ patrapiać zabić 100 pahanaŭ. Boh dašć pomač". U hetaj epoce nia tolki Judejcy, ale i Greki, Romanie apisyvali. Sibylla ahałasiła, što pryjdzie adno Božaje dzicianio i pryniasie załaty viek. — Virgill — pisaŭ: "Narodzicca Asinius Pollion". Vespasian i druhija pisali ab takim narodžańniu.

U hetaki sposab P. Boh pryhataŭlivaŭ ludziej na prybyćcio Mesyi. — Sytuacyja palityčnaja u narodach cyvilizavanych spryjała pašyrańniu chryścijanstva.

Nia tolki imperatar, ale i narod pračuvaŭ, što musić niešta pryjści. U znanym tady śviecie kala Siaredziziemnaha mora: adzin imperatar, adno prava, supakoj byŭ-by paŭsiudny. Romani, industryjaj i praktykaj mieli šmat lohkaści u adnosinach da narodaŭ. Greckaja mova stałasia, pasiarod intelihiencyi, paŭsiudnaj.

Pamacničyja danyja da pašyreńnia chrystyjanizmu byli vialikija, ale z druhoj starany i pieraškody vialikija. Na terenie maralnym, chrystyjanizm vymahaŭ čystaty, cnoty blizu nie znanaj u hetaj epoce; miłaści dla usich, navat dla niavolnikaŭ; abaleńnie zmahańniaŭ gladyjatarskich, da čaho narod tak byŭ pryviazany. Pad uzhladam navukovym, Ekklezija ahałasiła paddanstva rozumu Bohu i pryznańnie praŭdaŭ niezrazumiełych, Abjaŭleńnia. Iz starany publičnaha prava, nova navierniany mieŭ spadzievacca supracivu, prasledavańniu, utraty majemasci, vyhnańnia i časta śmierci. Dataho kaštavała zniesłaŭleńnie u apinii publičnaj. Zakładčyk Chrystyjanizmu nalažaŭ da uzhardžanaj rasy Judejskaj. Pieršyja hałasicieli byli ludzi zvyčajnyja i nievuki. Pieršyja vučni u bolšaści naležyli da apošniaj klasy narodu. Tak što šmat ličyli niekarysnym i panižajučym prystupać da takoj navuki. Chryścijanie byli nazvanyja niepryjacielami ludzkaści, ateŭšy, pakłońniki adnaho asła. Taksama lepšyja iz pahanaŭ nazyvali zhubnaj śviataściaj; usio chryścijanstva, adno zło, nieščaście. Ich zapalała advaha, lapiej heroizm, astavić nałohi i zhubnaje śviatło iz supolnaściaj pahanskaj i addacca stałamu supracivu

biahučaha prysudu. — Ale tych, katorych Judejcy nazyvali skandalcami, pahanie nazyvali šalonymi, vykazali siłu i advahu; i pierałamali usie pieraškody. Małaja hrupa poŭnaja u cnoty Taho, jakomu Ajciec daŭ uładavańnie, jakoje maje być až da kanca śvitu.

11.

Pieršaja epocha. Staražytnaje Chryścijanstvo (1 — 692).
Pieršy peryjad. Zakładziny Ekklezii až da edyktu u Milanie (1 — 313).

1. Ekklezija z časaŭ **Apostolskich.** Jezus Chrystus — zakładčyk Ekklezii. "Kaliž pryjšła poŭnia času, Boh pasłaŭ Syna Svajho, katory naradziŭsia ad žančyny i byŭ pad zakonam, kab nam uziać usynaŭleńnie" (Ad Gal. IV, 4-5). "I my słova ciełam stałasia i pasialłłasia miž nas, i bačyli my słavu Jaho, słavu, jak Adzinarodnaha ad Ajca, paŭnaje łaski i praŭdy" (Joan 1, 44). Pryjšoŭ na ziamlu, kab adšukać hrešnikaŭ i im adčynić Nieba, Jon załažyŭ Ekkleziju i Jon pavieryŭ misyju uśviančyvańnia ludziej. Jezus Chrystus zamknuŭ Stary Testament i załažyŭ Novy Testament miłaści.

Kala tryccataha hodu pa cudoŭnym narodžańniu z Dzievy Maryi (praŭdapadobna miž 747-750 hodzie ad założańnia Romy), Jezus ukazaŭsia jak doktar na scenu śvietu, vybraŭ 12-tu Apostołaŭ; ahałasiŭ svaju navuku u Palestynie i paćvierdziŭ vialikimi cudami. Jon pryjšoŭ da svaich, a svaje Jaho nia pryniali (Joan 1, 14).

(Dalej budzie)

ŚVIATYJA CYRYL I METODY

Pav. a. Andr. Trucha, Č.Š.V.V. — praciah

U tym časie kniaž Rostisłaŭ pieramoh niemcaŭ, katoryja znoŭ napali na Moraviju, i značna zmocniŭ dy pabolšyŭ svaju dziaržavu; na paŭdniu jaje hranicy išli pa Dunaju i až da viarchoŭ Stryja. Taksama vielmi dobra pakončyŭ spravu zarhanizavańnia asobnaha słavianskaha Arcyepiskopstva. Na jaho ciapier pastaŭlena kandydaturu Metoda i vusłana jaho druhi raz z pasolstvam u Romu na kansekracyju. Kansekracyja Metoda na arcyepiskopa miełasia adbycca na pačatku 870 hodu. Jak arcyepiskop, mieŭ jon tady bolšuju uładu, jak mitrapalit; da taho Papa zrabiŭ jaho papskim legatam na słavianskija ziemli. Słavianam heta było nadzvyčajna vialikaja chvilina: nareście ździejnilisia letucieńnia Rostisłava i słavianskich patriotaŭ pra svajho arcyepiskopa i svaju addzielnuju ekklezijalnuju uładu.

Adsyłajučy Metoda, užo jak arcyepiskopa i legata u słavianskija ziemli, Papa Adrian II daŭ jamu adpaviedny uračysty list da usich 3-ch słavianskich kniazioŭ. U tym liście, miž inšym, Papa pisaŭ: „Vy prasili vučyciela nia tolki u taho (romanskaha) śviaciejšaha stała, ale i u dobra viernaha cesara Michaela, i jon pasłaŭ vam dobraprystojnaha filozofa Konstanta z bratam, pakul my paśpieli. A jany, daviedaŭšysia, što vašyja ziemli naležać da Apostolskaha stała, apračа kanoničnaha, ničoha nie zrabili, ale pryšli da nas, niasučy relikvii śviatoha Klementa. A my z patrojnaj radayciaj parušyli, pasla papiaredniaha ekzamiena, vyśviaciŭšy jaho z vučniami syna našaha (Konstanta), vyrašyli pasłać u vašuju ziamlu Metoda, muža daskanałaha rozumu i pravoviernaha, kab jon navučaŭ vas, jak vy hetaha prasili, pierakładajučy knižki na vašuju movu, — poŭny — ekklezijalny kruh ... A kali chto inšy budzie mahčy vierahodna i pravavierna pierakłaści, chaj budzie jano śviatoje i dobra słaŭlena ad Boha i nas, i ad usiej katalicka-apostolskaj Ekklezii, aby tolki vam było lahčej navučycca Božych prykazańniaŭ".. List toj nadzvyčajna važny, bo heta pieršaja uradavaja hramata, katoraj zaćvierdziŭ, hałava Chrystovaj Ekklezii, bohasłužeńnie u słavianskaj žyvoj movie. Kananizacyjaj Metodaha Papa Adrian II adnaŭlaŭ daŭnuju sirmijskuju metropoliju, katoraja daŭniej biezpasiaredna naležała da romanskaj stalicy.

Kali Apostolskaja Stalica u Romie padniała spravu słavianskuju u ekklezijalnych knižkach i bohasłužbach dy, zhodna z prośbaj słavianskich kniazioŭ i patrebami słavian u moraŭskaj dziaržavie, vyznačyŭ Metoda na arcyepiskopa, viarnuŭsia Metody najpierš u Panoniju, dzie jaho čakała niedakončana apostolskaja praca. Apračа pašyrańnia chryścijanstva, Metody, napeŭna, układ šmat pracy da padhatoŭki słavianskaha śviatarstva, katoraje było vielmi patrebnaje u prastornaj metropolii. Narod, pavučany rodnaj słavianskaj movaj, ščyra harnuŭsia da Metodaha i jahonych słavianskich pamocnikaŭ. Adnakža zbaviennaja praca Metoda tryvała tolki paŭ hodu. Niamieckaje duchavienstva u Panonii z zalzburskim arcybiskupam nie chacieła padčyniacca vyrašeńniu Papy Adriana, ale pačało vystupać suproć Metoda. U 871 hodzie vysłali jany u Romu "Memorandum" iz skarhaj na Metoda, što jon, u svajej buntujučaj mudraści, vyhnaŭ łacinskuju movu, navuki i spradviečnyja łacinskija litary. A što u tym časie Śviatapołk zdradziŭ svajho źvierchnika, kniazit Rostisłava, i paddaŭsia niemcam, katoryja iznoŭ zahrabili Moraviju, to łacinskaje duchavienstva nie čakało na adkaz Papy, a Metoda pasadzili u viaźnicu pry

adnym zakonie i, paśla niespraviedlivaha i panižajučaha sudu, asudzili na viaźnicu. Była heta smutnaja karta, kali pieršy słavianski arcyepiskop i papski legat, zakavany u kajdany i biez abarony paŭtara hodu karaŭsia u viaźnicy za toje tolka, što u najbolšym pasviadčańniu prapaviedyvaŭ słavianam Chrystovu vieru ichnim rodnym słovam dy chacieŭ pajšci naŭstreču ichniaj nacyjanalna adradženskaj idejaj. Taki udar upaŭ na Metoda i słavianski abrad praz nacyjanalny i abradavy šuvinizm, jaki zaŭsiody staić suprać Chrystusovych prykazańniaŭ: "Šukajcie najpierš Božaha carstva i spraviadlivaści Jaho". Razam z Metodym uviaźnili i jaho apiakuna, kniazia Rostisłava, dy ciažka jaho pakarali, bo zasudzili na daśmiarotnuju viaźnicu i vykałali jamu vočy... U viaźnicy kniaź Rostisłaŭ chutka pamior.

Viestka pra niespraviedlivaje uviaźnieńnie Metoda ukancy dajšła da Romy; pierasłaŭ jaje Papie sam Metody niejkim pasłancom, abo moža i sam kniaź Śviatapołk, katory razkajaŭsia i staŭ da abarony słavianskich ziemlaŭ pierad najezdnikami, jak heta rabiŭ piarviej Rostisłaŭ. Papa Joannes VIII, nastupnik Adriana II vielmi energična uziaŭsia da vyzvoleńnia Metoda. Dla razhladu usiej spravy Papa naznačyŭ svajho legata, ankonskaha episkapa Pauła, katoraha vysłaŭ u Niamieččynu da karala i da zalcburskaha i passaŭskaha episkopaŭ. Legatu Paułu dali u Romie pisanu instrukcyju, što jon maje skazać tym, katoryja skryŭdzili Metoda. Z toj Instrukcyi daviedavajemsia, što praciŭniki św. Metoda biez kananičnaj asnovy asudzili episkopa, katoraha pasłała sama Apostolskaja Stalica, bili pa abličču, trymali zimoj pad daždžom i hołym niebam, zakuli u kajdany, ukinuli u viaźnicu, zabaranili adpraŭlać Bohasłužbu i try hady trymali jaho zdaloka ad jaho katedry, nie zvažajučy na jaho prośbu da Apostolskaj Stalicy, jakija jon pasyłaŭ praz tyja try hady, dy jakija nie dachodzili u Romu, bo ich na darozie pierałoŭlivali. Pad pahrozaj ekklezijalnych karaŭ, Metoda u kancy vypuścili ź viaźnicy 874 hodzie, kali Moravija iznoŭ stała volnaj i mocnaj. Narod z vialikaj radaściaj ustračaŭ svajho miłaha vučyciela. Žyćciapisar śv. Metoda raskazavaje, što "Pryniaŭ jaho kniaź Śviatopołk z usimi moravianami dy paručyŭ jamu usie śviatyni i śviataroŭ pa usich miestach. Metody adrazu prystupiŭ da svajej arcypastarskaj pracy, jakaja pa słavach žyćciapisara, pryčyniłasia navat da uzrostu palityčnaj siły Moravii. "Z taho dnia mocna stała uzrastać Božaja navuka i pavialičacca śviataroŭ u kažnym mieście, a nia chryščanyja pačali vieryć u praŭdzivaha Boha, adkidajučy svaje zababony.

(Dalej budzie)

DZIELA BIEŁARUSKAHA NARODNAHA ŚVIATA PRAHAŁASENIA NIEZALEŽNAŚCI BIEŁARUSI, REDAKCYJA "SIAŬBITA" PIERASYŁAJE USIM ČYTAČOM PAŽADAŃNI ŠČAŚLIVAJ, DY ŚPIEŠNAJ PRACY NA NIVIE NACYJANALNAJ I U ŽYĆCIU ASABISTYM.

MOJ KRAJ — Janka Kupała

Lažać tvaje honi zahony — Stomilna na śviecie, na biełym,
I žalacca runiaj zialonaj, — I kołasam žalacca śpiełym.
Les — noč hamanista, sumliva — Ź minuŭščyny kazki składaje
I šle ich daloka pa nivach, — Płakuča, ad kraju da kraju...
Pavodkaju kociacca vody — Ručjoŭ pamiž dołaŭ i horaŭ,
U chvalach pahodnaj-niahodnaj — Kupajučy nivy-razory.
Spavityja pleśniaju vioski — Miž pustak zasieli biazsilna,
Utuliŭšysia u cieni biarozki — Na viežnym kurhanie badylnym.
A lud?.. Jon sahnuŭšysia chodzie — Pad noškaj źniamohi-pakuty
I, rojačy sny ab svabodzie, — Z dnia u dzień sam sabie kuje puty.
Tak śpiš, tak žyvieš mimachodam, — Moj kraj, jak ściapnaja mahiła,
Z svaim niezavidnym narodam, — Z patuchšaj i sławaj, i siłaj.

BIEŁARUSKIJA SYNY — Janka Kupała

Pa biełaruskim bitym šlachu, — Bjučy u kajdanavy zvany,
Brydzie čužyniec, a ź im pobač — Chto? — Biełaruskija syny!
U biełaruskim volnym krai, — Z jaremnaj zbryŭšy starany,
Caryć čužyniec, a u pasłuhach — Chto? — Biełaruskija syny!
Nad biełaruskaj biednaj chataj, — Jak połka vyrvana z truny,
Visić čužy ściah, a trymaje — Chto? — Biełaruskija syny!
U Biełarusi spieŭ čužacki, — Jak nad kaściami hruhany,
Krumciać čužyncy, a ich składam — Chto? — Biełaruskija syny!
Na biełaruskim bujnym poli — Ź viasny da novaje viasny
Rastuć kryžy, a pad kryžami — Chto? — Biełaruskija syny!

Za durniejšych u śviecie majuć, — Katoryja zusim vyraklisia movy [svajej.
Druhich da čužoj padhaniajuć, — Nieznajučy charastva i patreby [svajej.

Rodzicy! Vučycie svaich dziaciej — Pa biełarusku hutaryć, čytać [i pisać.
Nia vyrakucca Radzimy svajej — Dy i Vas buduć lubić i šanavać.

MUŽNAŚĆ U ADNOSINACH DA SIEBIE.

Jość prykazka: „Lahčej być myžnym da inšych, jak da samoha siabie”. Rečaisna, lahčej razjušycca na druhich i ich błudy karčavać, čymsia svaje ułasnyja. Lahčej uvidzieć błudy, niedaskanałaści u druhich, jak u samoha siabie. Dyk-ža i Jezus kazaŭ: „Čamu vidziš sučok u čužym voku, a u svaim nia bačyš cełaha biarviana”. Siabie lahčej mieć za vyrablanaha, daskanałaha. Jak skončanu rabotu, tolki zamknuć i jaje bolej nia rušyć. Vielmi enerhična, mužna zajmacca druhimi, jak samym saboju. Paskal tak kazaŭ: „Całaviek, katory ničoha tak nia lubić, jak siabie, ničoha tak nie baicco, jak zastacca sam z saboj i pradmietam svajej miłaści. Uzhlad u našuju siaredzinu, u nutro dušy, spraŭlaje nam nia dobryja uražańnia, ab jakich chacieli-b zabycca. Tolki čałaviek mužny, z charaktaram ad taho nia uciekaje. Pry akazyjach stanovicca śmieła i siabie zapytajecca: „Kim i jakim ja sapraŭdy jościeka? Ci u mianie usio u paradku?” Čytaje knižku, słuchaje kazańnia i h. d. Zastanovicca i zapytaje sam siabie, ci jano nie adnosicca da mianie? Pry kupańniu, mućciu zastanaŭlajecca ci ja čysty u dušy? — Čałaviek mužny usie svaje pastupki nazyvaje pa imieńniu, mianoŭna: cnotu cnotaj, niedaskanałaść — niedaskanałaściaj, kryŭdu — kryŭdaj. Stul prysłoŭje: „Praŭda u vočy kole”, da jaho nie adnosicca. Kali chto druhi jamu i nia pryjemnaje skaža, pryjme, jak reč jamu znanaju, nie adkaža ź hnievam. Kali pakaža jamu jaho niedaskanałaść, ab katoraj nia viedaŭ, ucieśycca, jak marynar, kali jamu niechta adkryje dziurku u dnie marapłava, ab katoraj jon nia viedaŭ, a katoraja mahła-b stacca zhubnaj nia tolki dla jaho, ale i dla usich, prabyvajučych ź im. Čałaviek mužny pryjme mužna z padziakaj usiakija rečaisnyja uvahi i rečaistna pastupaje. Lubić praŭdu, praŭdu pryjmaje i praŭdaj kiruicca.

Tolki bajaźliŭca nia lubić praŭdy, bo jon choča być vialikim, choča, kab jaho usie šanavali, aplaskavali, adznačali, a adnačasna bačyć siabie małym, nikčemnym, poŭnym vadami, zasłuhoŭvajučym na ahidu i pahardu.

Čałaviek sapraŭdna mužny vymahaje ad siabie, jak najbolšaj karnaści, abaviazkavaści, sumiennaści i spraviadlivaści. Panuje nad saboj i trymaje siabie u paradku. „Duša maja zaŭsiody u rukach maich” (Iob XIII,14). Zaŭsiody možaš da jaho zajści i zaŭsiody znojdzieš u jaho usio u paradku. Vyjdzieš zbudavany i padniesiany na duchu... A kali kaho skryŭdziŭ, pastarajecca napravić i pieraprasić. Skaža sam

sabie: „Mieŭ advahu skryŭdzić — miej takuju samuju advahu i napravić.

Bajazliŭca akazavajecca mizernym čałaviekam. Żyvie tolki humarami; źmianiajecca, łže, nie panuje nad saboj. Kali skryŭdzić kaha, nikoli nie nadharodzić, nie pieraprosić, asabliva nižšaha, bo pycha adbivaje jamu mužnaść. Charaktarnaj prykmietaj takoha duchovaha bajazliŭca, niama kantroli nad saboj.

X. Arcyb. Bilczewski napisaŭ: „Duša jość śviatyniaj, serca jak-by aŭtar toj śviatyni... U pahanskich śviatyniach i starazakonnych składali achviary iz žyvioły, raścinaŭ, chryścijanin maje ich zastupić, achviaraj iz siabie. Jon vuvodzie prad aŭtar svajho serca štodzień svoj egoizm i usio, što nizkoje samalubnaje". Małoje — i tyja ulublenyja svaje božki reža štodzień biaz miłasierdzia miačom mužnaści i vialikadušnaści na achviaru Bohu. Da hetaha treba nadludzkaj energii i siły voli dy biazpieramiennaj čujnaści... Dzielataho šmat praŭdy znajchodzicca u vyskazie znaŭcy ludzkoha serca. Za canu mužnaści žaŭniera i jahonamu paśviaččanniu... ja achvotna daŭby adznaku zasłuhi. Ale kali-b mieŭ tolki adnu adznaku i byŭ-by zmušany vybrać miž zaŭnieram, a junakom, zmaharom siabie, svaju pychu, egoizm, zmysłovaść — złažyŭ-by hetuju adznaku apošniamu" Pastyrski list 1.551.

AB DOBRA DZIEJAŃNI VITAMINY "C"

Pasierod "siamji" vitaminaŭ najbolej patrebnaj jość vitamina "C". Ale jana i najbolej kłapatlivaj. Naš arhanizm nia umieje mahazynavać zališniaj — vykidaje. Niedachop hetaj vitaminy u arhaniźmie mocna adčuvajecca. Z pačatku nia dobraje samapačućcio, boli hałavy, utomlivaść, paśla pachiłaść da zaziabaŭ i kataru, kryvavieńnia dziasnaŭ, ruchańnia zuboŭ, a naapoški cynha, hnijuć dziasny. — Biaz vitaminy "C" nia možna być zdarovym.

Vielmi jaje patrebujuć dzieci, kali razam z vitaminami "A i D" i vapniakam vyrašajuć pry ich razvićciu i vyrastańniu. — Adnak treba pomnić, što heta vitamina kłapatlivaja. Lohka jaje pazbycca, doŭha patrymaŭšy jarynu u vadzie. Vyparyvajecca, kali doŭha varym pradukty nia prykryŭšy. Każnaje datykańnie z metalami, najbolej ź miedziaj i žalezam (nož, abbity sahan i h. p.) pryspiešyvajuć raskładańniu.

Naš arhanizm patrebuje 50 da 100 miligramaŭ vitaminy "C" na sutki.

Pładу ružaŭ šmat majuć vitaminy "C". U 100 gramach dzikoj ružy jość kala 500 miligramaŭ hetaj vitaminy. U 100 gramach pamorščanaj, nazyvanaj kanfituravaj, ružy jość ad 800 — 900 miligramaŭ. U 100 gramach girlandavaj ružy jość až 2.400 miligramaŭ. 3 uncyi hetaj ružy chopić na 100 asobaŭ.

A ciapier jak ich pryhatavać? Płady ružaŭ treba skora sušyć. Praz 3-4 hadziny, u temperatury ad 17 — 194 gr. F. Z funta atrymajem ½ funta sušanych. U hetakim sušańniu płady nia hublajuć vitaminy "C", ale jašče jaje pabolšavajuć (kancentrujuć). Na prykład u 3-ch uncyjach suchich pładoŭ dzikaj ružy jość kala 1.000 miligramaŭ vitaminy "C", girlandavaj bolej 6.000 miligramaŭ. — Sušanaja ruža pavinna mieć kolar jasna-čyrvony, naturalny, a nie čorny, abo bronzavy. Spalanaja čornaja nie maječ vitaminaŭ.

Zaparanaja jak herbata maja smak i kolar cejlonskaj herbaty, a pažyŭ daloka bolšy.

Z śviežaj ružy možna rabić kanfitury, marmolady i t. p., ale šmat času zabiraje vybierańnie ziarniataŭ. U alkoholu vitamina "C" nie tracić pažyvu. Płady ružy tak, jak cytryny majuć apračа vitaminaŭ "C" jašče i vitaminu "P", nazvanaj "cytryn". Cytryn pamahaje arhanizmu prysvajavać vitaminu "C". Bo što-ž z taho byłob, kalib my jaje uvodzili u stravień, a jana pierachodziła-b jak vada praz rešata. Vitamina "P" da hetaha nie dapuščaja. Arhanizm karystaje z tych vitaminaŭ. Šmat druhich pładoŭ majuć vitaminu "C", ale nie majuć votaminy "P". — Kali chto nia maje času i nie maje ružaŭ, a adčuvaje niedachop hetych vitaminaŭ, moža kupić u tabletkach, nazyvanych "Health Food stors".

Śviatajanskaje zielle. Pa angielsku St. Johnwort.

Pavodle "Vademecum Filoterapii" maja lačničyja upłyvy. Prypisyvajucca jamu: rehulavańnie pieramieny materyi, pamahaje u chvarobach piačonki (vantroby) i žoŭciavych zabureńniach darohaŭ. Karysna upłyvaje pry hojańni nervavaj sietki, mahčyma, dadatna upłyvaje pry adtruvańniu, najbolej nervovaj abałočki u mazhoch. Užyvajuć pry paškodžańniu nervaŭ abvodnych jak srodak pry adnovie nervovaj sietki i pamocny pry tvaravaha paraližu.

Vydaviec-Redaktar (Publisher-Editor): Rev. Francis Czerniawski
164 Broadway, Fort Edward, N. Y., U. S. A.